

DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2023.04.(163).13

Вржесневський І. І.,

Кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент

Бобр В. І.,

Кандидат педагогічних наук, доцент

Гарнусова В. В.,

Національний авіаційний університет, Україна, Київ

Янішевський Ю. В.

Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана

**ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ З ФІЗИЧНОГО
ВИХОВАННЯ У ПРОБЛЕМНОМУ ПОЛІ ДИСТАНЦІЙНОГО
ФОРМАТУ НАВЧАННЯ**

Вржесневський І. І., Бобр В. І., Гарнусова В. В., Янішевський Ю. В.

***Організація освітнього процесу з фізичного виховання у проблемному полі
дистанційного формату навчання***

У роботі представлено авторське бачення проблемного поля організації та методики практичних занять з фізичного виховання, в умовах обмежень пов'язаних з військовим станом в Україні. Метою нашого дослідження було розглянути ефективність процесу фізичного виховання та надати вибірковий аналіз відповідного досвіду в умовах дистанційного формату навчання. Відповідно до реалій освіти з елементами дистанційного навчання концептуально визначенні певні дефініції зазначеного процесу. Проведений порівняльний аналіз результатів фізичної підготовленості студентів під час роботи у різних форматах навчального процесу. Узагальнення результатів дослідження надає нам можливість

зробити наступні висновки – дистанційний формат викладання практичних занять з навчальної дисципліни «Фізичне виховання» не обов'язково має бути в он-лайн режимі; показники гнучкості, вибухової сили, силової витривалості та стану серцево-судинної системи не суттєво знизилися у контексті зміни режиму навчального процесу.

Наголошено що, зміна формату викладання нашої дисципліни, у сучасних реаліях освіти, певним чином змінює методологію процесу викладання та потребує додаткових досліджень.

Ключові слова: фізичне виховання, дистанційний формат, рухові тести, фізичний стан, дефініції, зворотній зв'язок.

Vrzhesnevskyi Ivan, Bobr Volodimir, Garnusova Victoriya, Yanishevskyi Yuriy Organization of the educational process in physical education in the problematic field of the distance learning format

The work presents the author's vision of the problem field of the organization and methodology of practical classes in physical education, in the conditions of restrictions related to the military situation in Ukraine. The purpose of our study was to consider the effectiveness of the physical education process and to provide a selective analysis of the relevant experience in the conditions of the distance learning format. In accordance with the realities of education with elements of distance learning, certain definitions of the specified process are conceptually defined.

A comparative analysis of the results of physical fitness of students during work in various formats of the educational process was carried out. Summarizing the results of the research gives us the opportunity to draw the following conclusions - the remote format of teaching practical classes in the academic discipline "Physical Education" does not necessarily have to be online; indicators of flexibility, explosive power, strength endurance, and the state of the cardiovascular system did not significantly decrease in the context of changing the regime of the educational process.

Prospective ways of "feedback" communication within the educational process and the information field are defined. It is emphasized that the change in the teaching format of our discipline, in the modern realities of education, in a certain way changes the methodology of the teaching process and requires additional research.

Keywords: *physical education, remote format, movement tests, physical condition, definitions, feedback.*

Постановка проблеми. Організм людини, як складна багаторівнева біосистема, має життєву потребу у регулярній збалансованій фізичній активності, на всіх етапах повного життєвого циклу (фізичні вправи, навантаження, пов'язані з ними фізіологічні процеси втоми та відновлення, метаболізму і т.і.). На жаль, техногенні зміни навколишнього середовища, притаманні сучасному суспільству та агресивні впливи «віртуального світу», ведуть до суттєвого зменшення природного прояву фізичної активності людини, тобто до подальшого поширення гіподинамії та пов'язаних з нею негативних тенденцій. У противагу зазначеним негативним впливам, людство напрацювало певний потенціал (арсенал) знань, навичок, вимог, правил, соціальних та естетичних норм (а також методів та засобів) об'єднаних у рамках глобального феномену «Фізична культура».

Загальновідомо, що фізичне виховання, як педагогічний процес, є основною організаційною формою викладання базових матеріалів фізичної культури та надбання відповідного рухового досвіду у навчальних закладах. Під час цього процесу, окрім розвитку рухових якостей та функціональних систем організму формується світоглядна позиція та характер людини, відбуваються певні позитивні зміни у когнітивній та емоційній сферах. Також, треба зазначити, що у контексті негативних тенденцій глобальної гіподинамії, фізичне виховання все більш набуває компенсаторного характеру [1, 2, 4, 9]. Тож, зміна формату викладання нашої дисципліни, у

сучасних реаліях освіти, певним чином змінює методологію процесу викладання та потребує відповідних досліджень. У запропонованому матеріалі надано аналіз досвіду викладання фізичного виховання студентам у дистанційному форматі.

Мета. Розглянути проблемне поле ефективності процесу фізичного виховання та надати етюдний аналіз відповідного досвіду в умовах дистанційного формату навчання.

Методи дослідження: аналіз та узагальнення літератури і наявного досвіду, тестування, математична статистика, концептуальний аналіз, експлікація власних логічних схем.

Викладання основного матеріалу дослідження. У загальному освітньому процесі сучасної України, в умовах епідемічних обмежень, а надалі й військової агресії, пріоритету набуває дистанційний формат навчання. На фоні можливостей, що надає зазначений формат навчання та пошуку оптимальних технічних засобів (відповідно до особливостей конкретної ситуації), на наш погляд, недостатньо уваги приділяється таким питанням методології, як визначення базових дефініцій, пошук оптимальних варіантів зворотного зв'язку, науковому обґрунтуванню дієвого алгоритму навчання. У цьому контексті треба зазначити, що організаційно-методичні засади навчального процесу у ЗВО передбачають очну, заочну та дистанційну форму освіти. Дистанційна форма навчання (на таку форму навчання необхідна відповідна ліцензія), відрізняється від очної та заочної рядом суттєвих факторів та аспектів, але ця тема для окремого дослідження. Оскільки фізичне виховання, у дистанційній формі навчання не передбачено, ми в нашій статті розглядаємо досвід роботи саме у очній формі, але з окремими елементами дистанційного навчання, тобто у «дистанційному форматі».

Практичний досвід викладання дисципліни «Фізичне виховання» з елементами дистанційного навчання дозволяє стверджувати, що робота онлайн більш придатна до теоретичних та семінарських занять. Практичні

заняття фізичними вправами, у цьому сенсі, концентрують увагу на викладачеві або на відеорядку (а не на виконанні вправи, виправленні помилок чи на фізичних навантаженнях). Виконання завдань (рухових дій, фізичних вправ тощо) безпосередньо студентам, у цьому випадку, залишається «за кадром». Тож ми зосередили увагу нашого дослідження саме на практичних заняттях.

Треба зауважити, що сама по собі організація якісних практичних занять з фізичного виховання (саме у цьому форматі), з адекватним обсягом фізичних зусиль та навантажень – досить складне завдання. Реалізація цього завдання потребує системного підходу, визначенню ключових аспектів даного педагогічного конструкту, аналіз і синтез напрацьованого досвіду, у контексті специфіки нашої дисципліни. Основним критерієм нашої праці ми вважаємо ефективність процесу фізичної підготовленості студентів, тобто динаміку розвитку фізичних можливостей. Проаналізувавши досвід інших ВНЗ та деяких середньо освітніх шкіл, ми звернули увагу на невисоку і навіть низьку продуктивність практичних онлайн занять з нашої дисципліни [1, 2, 3, 5, 6, 10].

Можливо, теоретичні заняття, у тому числі лекції, можуть бути досить ефективними і у «дистанційному форматі-онлайн режиму». Водночас, практичні заняття, коли викладач виступає перед екраном, а студенти займаються іншими справами (лежать на дивані, снідають, п'ють каву тощо) не приносять очікуваної користі. Також, є сенс взяти до уваги проблеми, що виникають перманентно під час навчального процесу з безпекою, інтернетом, енергопостачанням та подібним випадкам. Тому, в рамках дистанційної форми навчання у 2021-2022 н.р., ми зосередили свою увагу на підготовці та наданні консультацій і проведенням практичних занять на основі **«алгоритму послідовно поставлених завдань»**, а також контролю за їх виконанням.

Зміст зазначених «завдань» мав надати студенту можливість вирішити наступні питання: надати відповідний матеріал для розвитку

індивідуальних фізичних можливостей (у першу чергу рухових якостей); за рахунок надання регулярних фізичних навантажень стабілізувати життєве необхідний об'єм рухової активності; надати студентам навички контролю та самоконтролю за власним фізичним станом; підвищити ефективність зворотного зв'язку «викладач-студент» у рамках навчального процесу.

Треба зауважити, що дистанційний формат практичних занять з фізичного виховання, все ж не дозволяє проводити повноцінну роботу, щодо розвитку загальної витривалості (якщо не урахувати самопідготовку студентів). Враховуючи невизначеність обставин життєдіяльності, під час військового стану, ми були вимушені ставити завдання таким чином, щоб студент міг його виконувати в обмежених умовах. Відповідно до навчального плану та робочої навчальної програми у першому семестрі 2021/2022 н.р., було 17 занять (34 год.) з фізичного виховання. У зазначеному семестрі, ми запропонували виконання 11 випробувань, з них – 8 рухових, що оцінюють рівень розвитку різних фізичних якостей студентів та 3 функціональні проби, оформивши їх як відповідну складову завдання (табл.1). Загалом, на цьому етапі тестування в дослідженні прийняли участь 1987 студентів (вік 17-18 р).

Таблиця 1

*Оцінювання окремих видів навчальної роботи студента I курсу
з дисципліни « Фізичне виховання та самовдосконалення» I сем. 2021/2022 н.р.
(варіативний підхід з елементами дистанційного навчання)*

Вид навчальної роботи	Мах. кількість балів
I. Виконання обсягу фізичної підготовки (практичні заняття) 17 x 2 = 34 бали	34
II. Загальні залікові нормативи $\sum [(8 \times 5) = 40 \text{ балів} + \text{опитування} (2 \times 3) = 6 \text{ балів}]$	46
III. Теоретичне завдання – $\sum [\text{МКР} (3 \times 5) = 15 \text{ балів} + \text{заповнення інд. карти} (5 \text{ балів})]$	20
Усього за I семестр	100

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

№	Види випробувань та контрольні нормативи	Стать	Бали					
			5	4	3	2	1	

1.	Теоретичне заняття «Спритність»	ч/ж	–	–	–	–	–
2.	Тест на спритність з предметом за 15 сек (раз)	ч/ж	16	14	12	10	8
3.	Теоретичне заняття «Сила» Опитування №1	ч/ж	–	–	3	–	–
4.	Підтягування на перекладині (раз) або Згинання, розгинання рук в упорі від підлоги (раз)	ч	14	12	10	8	6
			35	30	25	20	15
	Згинання, розгинання рук в упорі лежачи із зігнутими ногами (раз)	ж	25	21	18	15	10
5.	Теоретичне заняття «Гнучкість»	ч/ж	–	–	–	–	–
6.	Нахил тулуба вперед з положення сидячи (см) або Нахил тулуба вперед з положення стоячи	ч.	13	11	9	6	3
		ж.	20	18	16	10	6
		ч.	4/5	3/5	2/5	1/5	0/5
		ж.	5/5	4/5	3/5	2/5	1/5
7.	Теоретичне заняття «Швидкість» Опитування №2	ч/ж	–	–	3	–	–
8.	Піднімання тулуба в сід з положення лежачи із зігнутими ногами за 1 хв. (раз)	ч.	45	40	35	30	25
		ж.	42	37	32	27	22
9.	Стрибок у довжину з місця (см) або Стрибок у висоту з місця (см)	ч.	250	240	225	210	<210
		ж.	190	180	170	160	<160
		ч.	45	40	35	30	<30
		ж.	40	35	30	25	<25
10.	Теоретичне заняття «Витривалість»	ч/ж	5	4	3	2	1
11.	Комплексна силова вправа (за 90 сек)	ч.	38	36	34	32	30
		ж.	32	30	28	26	24
12.	Тест «ЗНС» Зміна положення ніг стрибком у випаді	ч/ж	28	26	24	22	20
13.	Біг на місці з високим піднімання стегна (за 10 сек)	ч.	34	30	26	22	18
		ж.	30	26	22	18	14
14.	Індивідуальна карта студента	ч/ж	5	–	–	–	–

Якщо порівнювати зазначені критерії оцінювання з рейтинговою таблицею оцінювання за 2018/2019 н.р. (офлайн), треба зазначити, що були змушені, відповідно до обставин, внести суттєву корекцію. Зокрема, залишалось лише 4 рухові тести з попередніх: на гнучкість, вибухову силу та два тести на силову витривалість (таблиці 2, 3, 4). Результати виконання саме цих тестів, у порівнянні, за 2018-2019 н.р.(традиційна форма, офлайн) та 2021-2022 н.р. (дистанційний формат, режим «алгоритму послідовно поставлених практичних занять»).

Таблиця 2

Стрибок у довжину з місця								
бали	2021-2022 н.р.				2018-2019 н.р.			
	чоловіки		жінки		чоловіки		жінки	
	(кількість)	(%)	(кількість)	(%)	(кількість)	(%)	(кількість)	(%)

5	18	16,4	10	8,9	10	18,2	8	14,8
4	22	20	23	20,5	12	21,8	7	13
3	25	22,7	11	9,8	15	27,3	12	22,2
2	22	20	25	22,3	11	20	15	27,8
1	19	17,3	26	23,3	7	12,7	12	22,2
0	4	3,6	17	15,2	–	–	–	–
залом	110		112		55		54	

Таблиця 3

Нахил тулуба вперед із положення сидячи								
бали	2021-2022 н.р.				2018-2019 н.р			
	чоловіки		жінки		чоловіки		жінки	
	(кількість)	(%)	(кількість)	(%)	(кількість)	(%)	(кількість)	(%)
5	4	3,5	29	36,7	4	7,6	15	27,8
4	9	8	18	22,8	6	10,8	16	29,6
3	41	36,4	16	20,2	23	41,7	10	18,5
2	38	33,6	8	10,1	10	18,2	10	18,5
1	4	3,5	1	1,3	7	12,6	3	5,6
0	17	15	7	8,9	5	9,1	–	–
залом	113		79		55		54	

Таблиця 4

Піднімання тулуба в сід із положення сидячи								
бали	2021-2022 н.р.				2018-2019 н.р			
	чоловіки		жінки		чоловіки		жінки	
	(кількість)	(%)	(кількість)	(%)	(кількість)	(%)	(кількість)	(%)
5	9	8,2	4	5,7	7	12,7	4	7,4
4	19	17,3	12	17,1	7	12,7	11	20,4
3	32	29,1	17	24,3	17	31	18	33,3
2	28	25,4	16	22,9	14	25,4	8	14,8
1	20	18,2	12	17,1	10	18,2	7	13
0	2	1,8	9	12,9	–	–	6	11,1
залом	110		70		55		54	

На жаль, для дистанційного формату, ми не змогли підібрати аналогічного біговим вправам (2000/3000м) достовірного та зручного для студентів рухового тесту на загальну (аеробну) витривалість. Тож, щоб порівняти динаміку впливу зміни організаційного формату «Фізичного виховання», на стан серцево-судинної системи та загальної працездатності, ми обрали пробу Руф`є (входить до карти індивідуальних фізичних можливостей студента). Показники виконання цієї проби нами розглядалися за загальноприйнятими критеріями (Таблиця 5).

Таблиця 5

Проба Руф`є		
Результат	2021-2022 н.р.	2018-2019 н.р

виконання	(кількість)	(%)	(кількість)	(%)
погана	139	7	124	5
задовільна	710	35,6	623	25,3
середня	530	26,6	820	33,3
добра	544	27,4	780	31,7
висока	74	3,7	112	4,6
загалом	1987		2459	

Натомість у дистанційному форматі, ми не змогли підібрати, аналогічного біговим тестам 2000 та 3000 м., достовірного та зручного для студентів рухового тесту на загальну (аеробну) витривалість. Тож, щоб порівняти динаміку зміни організаційної форми «Фізичного виховання» на стан серцево-судинної системи та загальної працездатності ми обрали Пробу Руф'є (входить до карти індивідуальних фізичних можливостей студента). Показники виконання цієї проби розглядалися за загальноприйнятими критеріями.

Одночасно з роботою, за розкладом у Google Classroom, для консультативної допомоги на кафедрі, було створено додатковий канал зв'язку в соціальних мережах (Telegramm). Це дозволило визначити найбільш актуальні питання та запити студентів, і перманентно відповідати на них. Також, ми надали студентам певний теоретичний та методичний матеріал (презентації щодо рухових якостей) відповідно до змісту програми. Це надало можливість запропонувати до виконання МКР з дисципліни (3 питання та «Індивідуальну карту фізичних можливостей»).

Відповідно до робочої програми, одним з базових елементів виконання МКР з нашої дисципліни, у рамках дистанційного формату «алгоритм послідовно поставлених завдань», було заповнення індивідуальної карти фізичних можливостей (Таблиця 6).

Таблиця 6

Індивідуальна карта фізичних можливостей

Прізвище, ім'я, по-батькові _____

Факультет, груп _____

№	Блоки оцінювання	II семестр
---	------------------	------------

з/п		Ваші показники	Результати
Психо-фізіологічний блок (додаток № 1 та № 2)			
I	1. Тип темпераменту по Айзенку - показники екстра-інтра версії	бали	тип
	2. Індекс Соловйова	см	тип
	3. Індекс Кетле	вага/зріст	індекс
	4. ЧСС, уд/хв.	кількість	оцінка
	5. Індекс Руф'є (з ранку в стані покою)	ЧСС¹/ЧСС²/ЧСС³	індекс
	6. Проба Штанге	сек	оцінка
	<i>Середній бал</i>		5 балів
Блок фізичної підготовленості (додаток № 3)			
II	1. Стрибок у висоту (см)	см	бали
	2. Згинання і розгинання рук в упорі лежачі (ч)	рази	бали
	Згинання і розгинання рук в упорі лежачі із зігнутими ногами (ж)		
	3. Піднімання прямих ніг до кута 90° із положення лежачи на спині (1 хв)	рази	бали
	4. Тест «ЗНС» (10 сек)	рази	бали
	5. Вправа на спритність з предметом (15 сек)	рази	бали
	6. Комплексна вправа (30 сек)	рази	бали
<i>Середній бал</i>		бали	
Блок інформації про спосіб життя (додаток № 4)			
III	1. Застудні захворювання та ОРВІ за рік, кількість	рази	бали
	2. Загострення хронічних захворювань за рік, кількість	рази	бали
	3. Паління	ваша відповідь	бали
	4. Алкоголь	ваша відповідь	бали
	5. Індивідуальна норма нічного сну, год.	годин	бали
	<i>Середній бал</i>		бали
СУМА СЕРЕДНІХ балів		бали	
Рівень фізичних можливостей		ваш рівень	

Нами пропонувалося заповнення індивідуальної карти фізичних можливостей, яка включала: психо-функціональний блок, блок фізичної підготовленості та блок інформації про спосіб життя. Загалом усі зазначенні вимоги індивідуальної карти виконали 71 % (у 2018-2019 н.р.) та 67% (у 2021-

2022 н.р.).

За отриманими даними рівень фізичних можливостей студентів, що приймали участь у наших дослідженнях розподілився наступним чином:

Таблиця 7

Порівняльна таблиця рівня фізичних можливостей

Рівень фізичних можливостей	2018-2019 н.р.	2021-2022 н.р
	(%)	(%)
Високий	7,2	7
Вище середнього	19,5	18
Середній	41	45
Низький	32,3	30

Окремої уваги потребує налагодження зворотного зв'язку «викладач-студент». У нашому варіанті дистанційного формату запропоновано наступні канали зв'язку, а саме:

- Формуляр (як обов'язок, що надає студенту рейтинговий бал);
- Онлайн (ситуативний, 1-2 рази за семестр);
- Консультативний (підбір наукових та методичних матеріалів у вигляді презентацій);
- Індивідуальний (у разі необхідності).

Аналіз та узагальнення наявного досвіду організації навчального процесу з фізичного виховання студентів у дистанційному форматі надає нам можливість зробити наступні **висновки**:

- дистанційний формат викладання практичних занять з навчальної дисципліни «Фізичне виховання» не обов'язково має бути в он-лайн режимі;
- показники гнучкості, вибухової сили, силової витривалості та стану серцево-судинної системи не суттєво знизилися у контексті зміни режиму навчального процесу;
- в умовах обмежень пов'язаних з ризиками та викладками військової агресії, практичні заняття з фізичного виховання можуть проводитися відповідно до «алгоритму послідовно поставлених завдань» з етюдним включенням «он-лайн» режиму.

Запропонований «алгоритм послідовно поставлених практичних завдань» у дистанційному форматі, дозволяє підтримувати ефективний

«зворотний зв'язок» у рамках навчального процесу з фізичного виховання.

Перспективи подальших досліджень мають ситуативний характер , пов'язаний з подальшими обмеженнями військового стану. Безумовно, наданий у статті матеріал є результат досвіду форс-мажорних обставин і не претендує на повноцінну організаційно-методичну модель. Визначення найбільш ефективних режимів дистанційної форми потребує додаткових досліджень.

Література

1. Вржесневська О. І., Кузнецова Л. Б., Осіпова М. С. Аналіз викладання фізичної культури у дистанційному форматі – взаємодоповнення теорії та практики // Фізичне виховання в контексті сучасної освіти: Матеріали XVII Міжнародної науково-методичної конференції. За заг. ред. І. І. Вржесневського. – К.: НАУ, 2022. – С. 28-30.

2. Шарко А.В. Актуальні проблеми дистанційного навчання з фізичної культури в закладах вищої освіти // Матеріали Регіональної наук. інтернет-конф. «Актуальні проблеми фізичного виховання та спорту в сучасних умовах»: зб. наук. праць. – Дніпро: Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, 2020. С. – 190-195.

3. Журавльов С.О., Кондратович А.Б., Кривенда В.С. Підвищення ефективності фізичного виховання для студентів в умовах дистанційного навчання // Фізичне виховання в контексті сучасної освіти: Матеріали XVI Міжнар. наук.-метод. конф. за заг. ред. І.І. Вржесневського. – К.: НАУ, 2021. С. – 63-67.

4. Гарнусова В.В., Бобр В.І. Впровадження передового досвіду організації освітнього процесу з фізичного виховання в умовах локдауну // Фізичне виховання в контексті сучасної освіти: Матеріали XVII Міжнародної науково-методичної конференції. За заг. ред. І. І. Вржесневського. – К.: НАУ, 2022. – С. 39-42.

5. Михайленко В. М., Журавльов С. О., Мохунько О. Д. Організація навчального процесу та підвищення працездатності студентської молоді

засобами рухової активності в період війни // Фізичне виховання в контексті сучасної освіти: Матеріали XVII Міжнародної науково-методичної конференції. За заг. ред. І. І. Вржеснєвського. – К.: НАУ, 2022. – С. 64-66.

6. Орленко Н.А., Скидан І.В., Гейченко С.П. Фізичне виховання студентів ЗВО під час військових дій в Україні // Фізичне виховання в контексті сучасної освіти: Матеріали XVII Міжнародної науково-методичної конференції. За заг. ред. І. І. Вржеснєвського. – К.: НАУ, 2022. – С. 68-70.

7. Півень М.І. Компетентнісно орієнтована фізична і психофізіологічна підготовка курсантів-пілотів та її ефективність в умовах дистанційного навчання // Фізичне виховання в контексті сучасної освіти: Матеріали XVII Міжнародної науково-методичної конференції. За заг. ред. І. І. Вржеснєвського. – К.: НАУ, 2022. – С. 79-82.

8. Голуб І.І. Підвищення ефективності самостійної роботи в системі дистанційного навчання. Теорія і практика дистанційного навчання у професійній освіті, 28.02.17, м. Київ. С. 91-94.

9. Piven Mykola. Physical and health competence as a synergetic characteristics of psychophysiological reliability for future pilots // Міжнародна наукова монографія Science, technology, and innovation: the experience of European countries and prospects for Ukraine: Рига, Латвія: Baltija Publishing, 2021. 412 p.

10. Самоленко Т.В., Гордійчук Б.В., Дембіцька О.О., Дубовік Р.Г. Рухова активність студентів в рамках дистанційного навчання. Актуальні наукові дослідження в сучасному світі // Журнал - Переяслав, 2020. - Вип. 4(60), ч. 4 – 171 с. – С. 139-140.